

ПРОБЛЕМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТАБІЛЬНОСТІ КОМЕРЦІЙНИХ БАНКІВ

В.В. Салтинський, Українська академія банківської справи

За час існування банківської системи України накопичено значний позитивний досвід функціонування банківських установ. Разом з тим, слід зазначити, що за цей же час було виявлено й недоліки діяльності вітчизняних банків, що знайшло свій прояв у низькому рівні капіталізації, ліквідності та платоспроможності переважної більшості комерційних банків. Значна частина комерційних банків в умовах стрімкого зростання курсу гривні не змогла суттєво збільшити статутний капітал. Певним чином на діяльність банківської системи вплинули й процеси приватизації та концентрації капіталу в інших галузях народного господарства, світова фінансова криза 1998 р., недосконалий на той час механізм емісії та погашення облігацій внутрішньої державної позики тощо.

Накопичений досвід дав змогу переконатися, що фінансово-кредитні системи багатьох країн світу розвиваються за спільними законами, тісно пов'язані між собою і однаково впливають на розвиток економіки своїх країн. Тому ситуація, коли в 1998-1999 рр. значна кількість вітчизняних банків опинилася у скрутному фінансовому стані, не була випадковою, а тільки відбила загальні закономірності розвитку банківської системи.

Внаслідок цих явищ, вже в 1998 р. комерційні банки України гостро почали відчувати нестачу ліквідних коштів, виникли певні проблеми з капіталізацією, посилилася конкуренція на ринку банківських послуг не тільки серед вітчизняних банків, але й серед банків з іноземним капіталом, що діють в Україні. Вже з 1999 р. розпочалися процеси злиття та поглинання банків, активні пошуки методів фінансової реструктуризації їх діяльності. Однак до початку 2001 р. ці процеси носили здебільшого стихійний характер. Кожен банк, спираючись на недостатню законодавчу базу, намагався вирішити вказані проблеми самотужки. Прийняття нового Закону “Про банки і банківську діяльність” дозволило врегулювати процеси реорганізації та реструктуризації комерційних банків. Однак невирішеними залишається ціла низка питань, пов'язаних з обґрунтуванням форм, методів і механізмів реорганізації й реструктуризації комерційних банків, організацією банківського менеджменту та банківського нагляду, які вимагають подальшого дослідження та вдосконалення.

На сьогодні в Україні ми спостерігаємо процес концентрації банківського капіталу шляхом поглинання нестабільних невеликих банків крупними або виділення збиткових філій із великих нестабільних банків та приєднання до інших банків. Однак, реальною концентрацією капіталу такий процес назвати не можна. Необхідно зазначити, що така реорганізація призводить до “вимивання” регіональних банків, які перетворюються на філії великих банків. На наш погляд, більш реальним, економічно виправданим і

соціально стабільним було б створення банківських об'єднань, корпорацій, банківських і фінансових холдингових груп.

Основними критеріями, за якими ініціюється процедура фінансового оздоровлення комерційного банку, повинна бути рейтингова оцінка за системою CAMEL, яку одержав банк за результатами інспектування: для недокапіталізованих та значно недокапіталізованих банків таким критерієм є рейтингова оцінка "3", а для інших банків – оцінка "4".

Програма фінансового оздоровлення комерційних банків повинна, перш за все, передбачати збільшення капіталу банку, поліпшення якості активів, реструктуризацію пасивів, підвищення ліквідності балансу, організацію управління фінансовими результатами, зміну організаційної структури банків і вдосконалення менеджменту.

Шляхами підвищення рівня концентрації банківського капіталу в ході реорганізації комерційних банків можуть бути: 1) злиття банків з високоякісними активами; 2) приєднання малоприбуткових банків, які мають вигідне територіальне розташування, до фінансово стабільних банків; 3) створення вказаних форм банківських об'єднань. Злиття або приєднання навіть невеликих банків з якісними активами дає змогу значно збільшити розмір спільних активів і депозитів, що підвищує ринкову вартість акцій новоствореного банку чи банківського об'єднання.

Домінуючими чинниками, що стимулюють злиття (приєднання) банків, для вітчизняних банкірів є підвищення рівня концентрації капіталу, що пов'язано з необхідністю виконання вимог Національного банку України щодо економічних нормативів, а також можливість лобіювання власних інтересів у владних структурах, тоді як питанням зниження ризику діяльності, розширення спектру банківських послуг, виходу на міжнародні фінансові ринки та залучення кваліфікованих фахівців приділяється недостатня увага.

Таке ставлення до оцінки ефективності реорганізації та реструктуризації комерційних банків повністю відображує сучасний стан не тільки банківської системи, а й економіки держави в цілому, оскільки, з точки зору банкірів, домінуючими є не якісні, а кількісні показники.

Основними методами запобігання негативним наслідкам реорганізації та реструктуризації комерційних банків можуть бути:

- зміна керівництва або принципів формування керівних органів банку;
- чергова емісія акцій з додатковими правами акціонерів;
- реструктуризація активів і пасивів;
- збільшення або зменшення кількості акціонерів;
- викуп акцій у своїх акціонерів з премією;
- адміністративні заходи та юридичні процедури.

Одним із надзвичайних наглядових заходів, до яких вдаються центральні банки всіх країн світу, є запровадження тимчасової адміністрації. Функції тимчасової адміністрації слід розглядати значно ширше, ніж просто підвищення рівня менеджменту комерційного банку.

З метою вдосконалення роботи тимчасових адміністрацій було б доцільним у нормативних документах Національного банку України більш чітко визначити їх функції та встановити конкретні економічні показники діяльності комерційного банку, при досягненні яких тимчасова адміністрація припиняє свою діяльність. Потребує уточнення механізм захисту інтересів банку від можливої діяльності тимчасової адміністрації в інтересах третіх осіб. Необхідна розробка чітких критеріїв і системи економічних нормативів для оцінки діяльності тимчасової адміністрації та стану банку до і після здійснення тимчасового управління.

Законодавством України передбачено, що ліквідація банку – довготривалий процес, який може тривати протягом трьох років. Реорганізація банку офіційно відбувається в значно коротші терміни. Однак, при цьому, слід мати на увазі, що підготовчий період до злиття, пов'язаний з розробкою стратегії та аналізом потенційних кандидатів, може зайняти рік, а то й більше. Певний час потрібен для розробки спільної стратегії, налагодження менеджменту тощо, тобто тривалість обох процесів може бути приблизно однаковою, а соціально-економічні результати будуть досить суттєво різнитися. Ліквідація як банкрута навіть одного банку суттєво впливає на загальну політичну ситуацію та стан фінансового ринку країни.

Це й обумовлює винятковість процедури ліквідації комерційних банків та необхідність виваженого підходу в кожному окремому випадку, використання всіх можливостей для забезпечення максимальної прозорості процесу і згладжування можливих соціальних і економічних наслідків від ліквідації банку.

Оцінюючи економічні результати процесів злиття та приєднання комерційних банків, західні економісти відзначають, що це – найдешевша й найпростіша процедура підвищення рівня капіталізації, яка якщо й не забезпечує різкого підвищення показників ефективності діяльності банків, то й не спричиняє їх суттєвого зниження.

Вирішальну роль у прийнятті рішення про реорганізацію чи реструктуризацію банку, окрім необхідності концентрації банківського капіталу та підвищення рівня ліквідності, відіграють три параметри: обсяг і якість активів, обсяг і якість пасивів, а також різниця між активами й пасивами, тобто фінансовий результат роботи банку. В практиці західних банків, окрім названих показників, значна увага приділяється таким показникам, як ріст ринкового курсу акцій банків після реорганізації (або показник EPS – ріст доходів на одну акцію), співвідношення показників “курс акцій – доход”, оцінюється розмір можливої надбавки (премії) за злиття, яка часто може перевищувати майбутні вигоди, визначається рівень кадрового потенціалу та рівень менеджменту.

Можна стверджувати, що динаміка економічних показників роботи банків після реорганізації підпорядкована загальним тенденціям і закономірностям розвитку банківської системи певної країни в загальному контексті розвитку ринкових відносин. Інтеграційні ефекти, що виявляють себе після злиття (реорганізації) банків, полягають в одержанні певних

переваг, що випливають із підвищення рівня концентрації капіталу: ріст обсягу доходів, розширення спектра банківських послуг, підвищення рівня стійкості та конкурентноздатності на ринку, освоєння нових регіональних ринків тощо. Як ці переваги зможе використати кожен конкретний банк, залежить від керівництва, кваліфікації персоналу, рівня менеджменту, загальної економічної й політичної ситуації в країні, ситуації на світових фінансових ринках і т.ін.

Аналіз сучасних процесів злиття й реорганізації комерційних банків свідчить, що вітчизняна практика в умовах глобалізації міжнародних фінансових ринків та інтернаціоналізації фінансів потребує більш чіткого законодавчого та нормативно-інструктивного забезпечення. Тому вважаємо, що подальша концентрація банківського капіталу повинна здійснюватися шляхом створення банківських холдингів і союзів на добровільних засадах при мінімальному втручанні Національного банку, а всі процеси злиття, реорганізації та реструктуризації комерційних банків повинні бути врегульовані згідно з положеннями нового Закону України “Про банки і банківську діяльність”.

Салтинський, В.В. Проблеми забезпечення фінансової стабільності комерційних банків [Текст] / В.В. Салтинський // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України : збірник наукових праць. – Суми: УАБС НБУ, 2002. - Т.6.– С. 167-171.